

LA CONSTRUCCIO DE L'ESPAI RURAL AL BAIX EMPORDA

L'anàlisi de les transformacions del territori com a
base per a la definició de criteris d'ordenació.

Tesi Doctoral presentada en el

Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori

E. T. S. d'Arquitectura de Barcelona

UNIVERSITAT POLITECNICA DE CATALUNYA

per **ANTONI AGUILAR I PIERA**

Director de la tesi:

Dr. JOAQUIM SABATE I BEL

Girona, estiu de 1993.

2. 4.2 El parcel.lari: Sistemes d'organització.

La lectura global en planta del mosaic que realitzem sobre el plànol transcrit ens revela una distribució de les peces en ordres parcials, conseqüència de la seva adaptació minuciosa al terreny, que evoluciona del massís cap a la plana i incorpora en el procés graus successius de geometrització, amb delimitacions progressivament més rectilínies. En el mateix sentit evolutiu, els quadrilàters que constitueixen les formes dominants del sistema fragmentat, esdevenen paral.lelograms amb l'atenuació clinomètrica.

(vegeu a les pàgines següents la geometrització evolutiva del dibuix parcel.lari com a referent de la qualitat del relleu.)

La recerca de sistemes d'organització detectables en el continu parcel.lat permet identificar "paquets" que formen agrupaments d'unitats, amb pautes de posicionament espacial adaptades a la topografia del lloc, i que es presenten estructurats individualment des de l'ordenació vertebrada arran d'eixos territorials.

El propi desenvolupament del treball revelarà la coincidència d'aquests eixos bàsicament amb elements del sistema d'accés i en menor grau amb cursos d'aigua. El resultat és una dispersió de petites unitats que constitueixen una trama complexa de peces relligades per ordres parcials. (En el capítol III, amb la recerca de les lògiques constructives on es sintetitzen les pautes d'identitat induïdes per cada element, s'aprofundirà en els criteris de vertebració que defineixen aquests ordres parcials.)

(vegeu els plànols d'identificació d'ordres parcials on es destaquen els agrupaments o arrencaments vertebrats arran d'eixos estables, o els ordres geometritzats per les transformacions dels regadius a la plana i els resultats de la fragmentació definida pel tractament especial que impliquen els estanys dessecats).

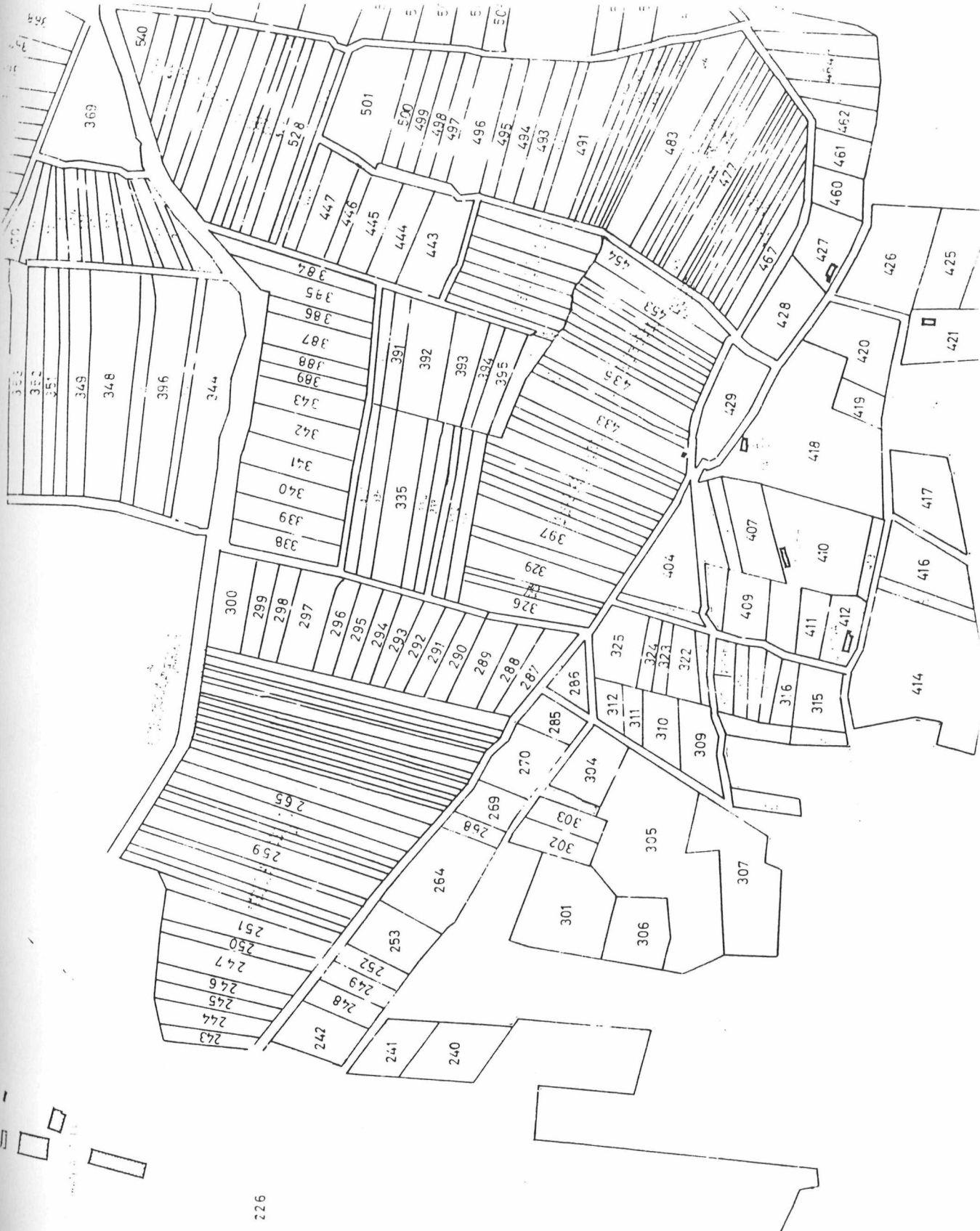
PARALLELOGRAMS

QUADRILATERS

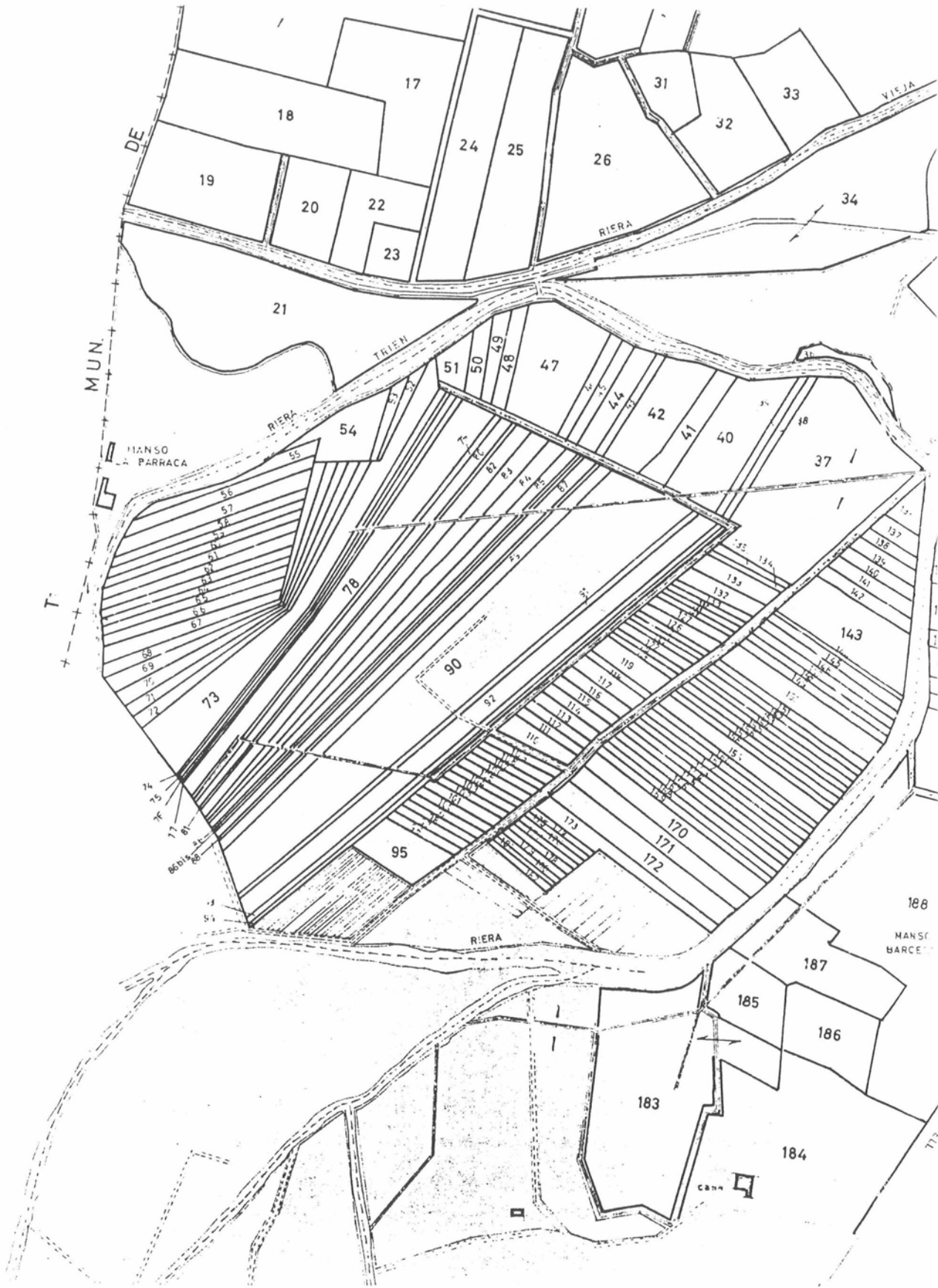

ORDRES PARCIAIS D'ARRENGLEMENT

226

ORDRES PARCIALS PER L'ADAPTACIO A NOVES CONDICIONS D'US

ORDRES PARCIALS PER TRACTAMENT ESPECIAL D'UNA SITUACIO PREEXISTENT

DISTINCIO PER TAMANY

En un altre aspecte ens proposem fer una distinció d'acord amb la pauta dimensional que caracteritza el mosaic, a la vegada que volem entendre els graus de dispersió dels diferents tipus en l'àmbit. En aquest sentit, prenent una mostra del sector de transició, en el qual d'antuvi observem una major coexistència de peces qualitativament diferents, hem confeccionat un plànol de distinció per tamany.

Utilitzem com a referència la classificació superficial que serveix de base en l'elaboració dels "Censos agraris" del Instituto Nacional de Estadística (Madrid 1962 i 1972). Segons aquest instrument es fa un recompte de la parcel·lació de les explotacions agràries "amb terres", sobre la base de la superfície unitària de les peces que les componen, i es fa la següent distinció: Unitats fins a 0,5 Ha., de 0,5 a 1 Ha., d'1 a 5 Ha. i superiors a 5 Ha.

Ateses les dominants superficials i la distribució dels tipus en el nostre àmbit, entenem la classificació idònia per establir una distinció per grups que aportí una informació ajustada a les característiques d'aquest sistema fragmentat.

En el nostre cas sobre una mostra de 2.587 parcel·les s'obté:

- 29,7% del nombre de parcel·les són inferiors a 0,5 Ha. i representen el 8,1 % de la superfície del sector.
- 31,2% del nombre de parcel·les entre 0,5 i 1 Ha. que representen el 14,2% d'aquella superfície.
- 36,8% del nombre de parcel·les entre 1 i 5 Ha. que assoleixen la part majoritària amb un 64,1% del total.
- 2,3% del nombre de parcel·les són superiors a 5 Ha. i representen el 13,60% de la superfície del sector.

(vegeu la distribució relativa dels tipus en el plànol de distinció per superfícies unitàries.)

El plànol de distinció ens mostra un primer grup vinculat a unitats procedents de segregacions fetes sobre peces originàries de 3er o 4rt grup i de parcel·lacions per a horts, que formalitzen agrupaments aïllats de petita entitat. Destaquem en aquest grup el nombre d'unitats marginals sovint en desús, resultants del trencament produït per la implantació de carreteres o motes.

La fragmentació dominant respon a valors d'1 a 5 Ha. i en menor nombre fins a mínims de 0,5 Ha. (64,1 i 14,2% de la superfície total respectivament), que donen la pauta dimensional característica dels conreus cerealístics del secà baixempordanès.

El darrer grup coincident bàsicament amb les grans peces del relleu alterat, ajustades en molts casos a les cobertures arbrades dels turons, es manté amb una superfície poc significativa com a testimoni d'un procés regressiu d'aquelles cobertures, fruit de la incorporació parcel·lada de superfícies al conreu.

El resultat confirma la presència d'un mosaic fortament triturat, propi d'un territori molt humanitzat, del qual cal accentuar la uniforme i simultània implantació dels diferents sistemes fragmentats, amb notable independència de la polarització exercida per la concentració d'actius en els nuclis d'assentament.

Per a un territori vinculat bàsicament a les activitats agràries, volem a partir d'aquí refermar la idea que introduïem amb relació a la responsabilitat compartida entre nuclis i masos en la formalització dels ordres territorials. En aquest sentit la uniformitat de distribució dimensional i la manca de polaritats detectada en els sistemes fragmentats, que abans ens remetia a una estructura de "pobles en disseminat" definida pels masos, ens indueix paral·lelament al reconeixement dels nuclis com a agrupaments de masos, amb els actius vinculats a la dispersió fragmentada. Tanmateix Y. Barbaza en el seu estudi fa referència a una estructura de "pobles amb camps dissociats", en clara al·lusió a l'estructura que aquí definim.

En un altre ordre cal assenyalar que la detecció sobre l'espai fragmentat dels sistemes que organitzen el diàleg parcel·la-relleu implica a la vegada la comprensió de la posició relativa dels eixos en què es recolza la divisió i la pròpia adaptació topogràfica de les superfícies. La disposició de les peces serà conseqüència de la recerca del punt d'equilibri entre el màxim aprofitament de la traça de recolzament, que implicarà una dominant de contacte per l'aresta de menor dimensió de la peça, i les limitacions de fondària que permetrà el pendent. Aquest equilibri esdevé més inestable amb l'increment clinomètric i obliga a diversificar aquelles posicions relatives, i accentua l'expressió perceptible del diàleg.

L'instrument que ens permetrà detectar tendències en les pautes d'organització és la superposició topogràfica del parcel·lari. S'identifica així la relació dels models d'implantació del mosaic amb els condicionants naturals. En definitiva el parcel·lari accentuarà la representació topogràfica.

(vegeu el plànol de superposició topogràfica que extractem per a un sector de l'àrea que analitzem.)

En les pàgines següents extractem gràfics corresponents a models d'implantació en el nostre territori:

- El model de la plana, suport dels conreus de regadiu i d'horta, amb estructures geometritzades des de la presència de l'aigua i l'accés.

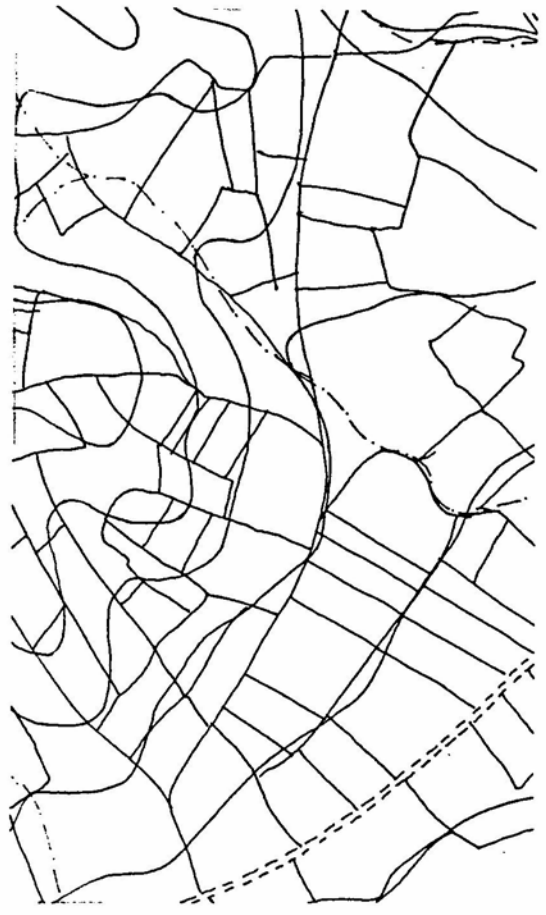
- L'àrea de transició i els corredors territorials, amb fragmentació diversificada fruit de la constant alteració clinomètrica, suport dels conreus de secà.

- Al massís la delimitació pren una forta independència del referent físic i augmenta la unitat superficial que ocupen les grans masses forestals.

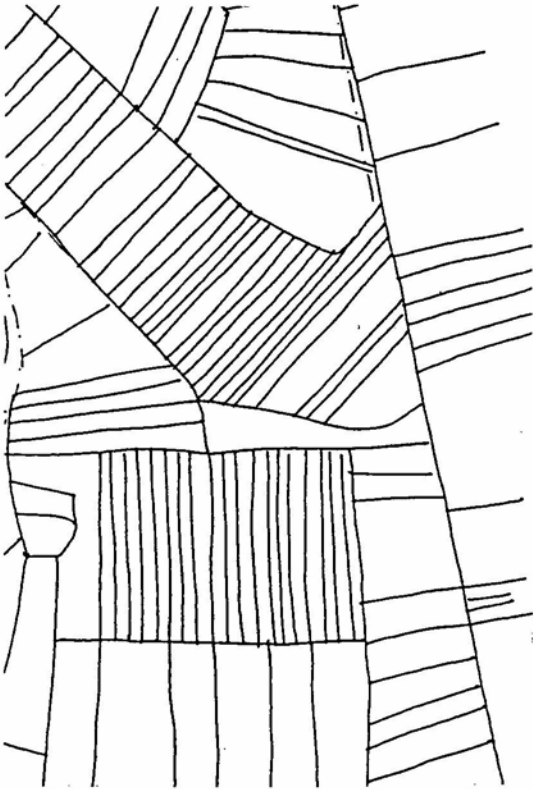
AREA DE TRANSICIO

El pla emfatitza el tamany d'un parcel·lari que busca el contacte amb l'aigua per l'aresta màxima.

La inflexió fa menys evidents els ordres.

La dessecació de l'estany i el repartiment introdueix una nova pauta parcel·laria.

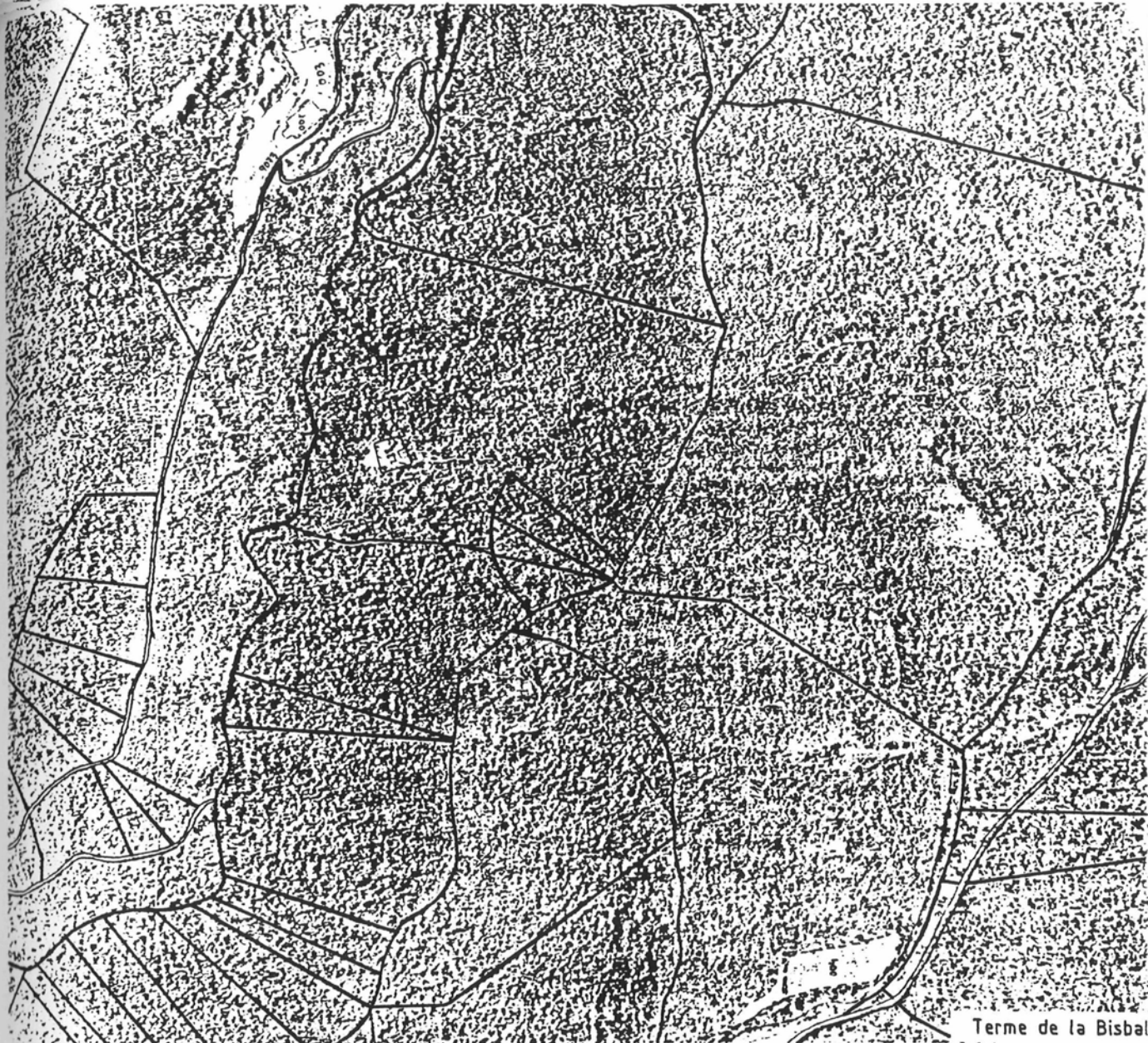
AREA DE TRANSICIO

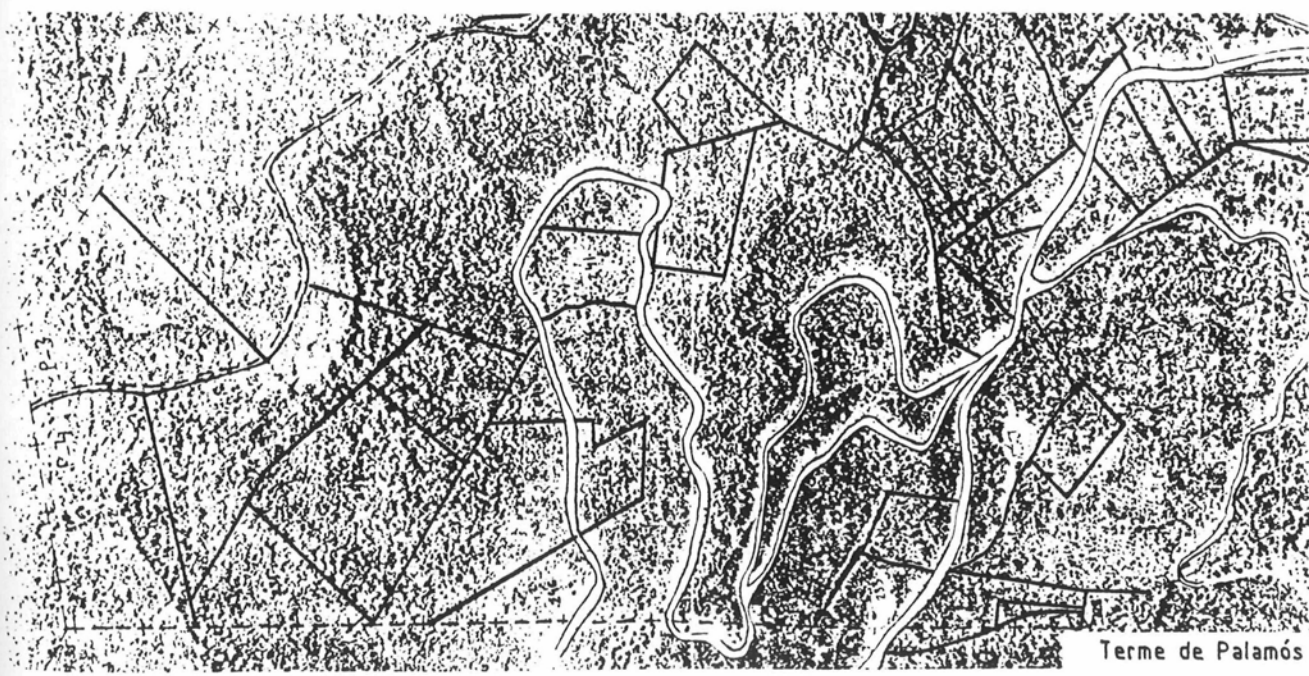
El parcel·lari accentua la forma topogràfica i dibuixa els vessants que separa la carena.

Els promontoris i les divisòries són sovint coronats per peces de major superfície, que presenten delimitacions adaptades al dibuix topogràfic. Disposen en molts casos unitats segregades i formen parcel·lacions arrencades que es situen amb la seva major dimensió segons la línia de màxim pendent i aboquen el seu desguàs sobre el camí en què es recolzen, situació que s'inverteix a la carena on el camí ocupa la cota màxima. L'origen d'aquestes parcel·lacions prové de segregacions de particulars (distribució de la legítima o venda), o del repartiment de terres del comú en processos similars als que s'esdevenen en les terres recuperades amb l'estabilització dels cursos fluvials o amb la dessecació dels estanys.

(J. Matas documenta en l'obra ja referida "Repartiment de les Terres Comunals", el cas d'Ullastret amb el repartiment l'any 1790 de 32 vessanes a la zona de Les Garrigues, exemple de l'ordre que aquí exposem.)

Terme de la Bisbal

Terme de Palamós

LA PARCELLACIO AL MASSIS.